

İBRAHİM SÜREYYA BEY (YİĞİT) 'İN HAYATI VE PARLAMENTER FAALİYETLERİ*

Vicdan ÖZTÜRK**

ÖZET

Bu makalede Osmanlı Devletinin son döneminde hayata gözlerini açan ve imparatorluğun çöküşüne şahitlik ederek, onu kurtarma mücadelesi veren İbrahim Süreyya Bey (Yiğit)'in hayatı ve parlamenter faaliyetleri ele alınmaktadır. Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdikten sonra memuriyet göreviyle mesleğe başlayan İbrahim Süreyya Bey'in hayatının neredeyse büyük bir bölümü tehlikeli maceralarla geçmiştir. İki senelik memuriyeti sürecinde, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan ilişkileri, II. Abdülhamit döneminin baskıcı günlerinde onun Sinop Cezaevi'nde kalmasına neden olmuş, üç senelik mahkûmiyet sürecinden sonraki yıllarda, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarı ele geçirmesi ile birlikte memuriyetine idari görevlerle devam etmiştir. İbrahim Süreyya Bey, Osmanlı Devletinin Rumeli topraklarından birinde kaymakamlık görevini sürdürürken, Trablusgarp Savaşının başlamasıyla birlikte, hiç tereddüt etmeden idari görevinden istifa etmiş ve gönüllü bir nefer olarak savaşa katılmıştır. Bu savaşta Mustafa Kemal'in emrine girmiş ve aralarında yıllar boyu sürecek bir dostluk başlamıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında Gelibolu Mutasarrıfı olduğu sıralarda Mustafa Kemal ile yolları yine kesişen İbrahim Süreyya Bey, savaşın hezimetlerini bilfiil yaşamış, ülkenin parçalanmaya çalışıldığı felaket günlerinde yakın dostu Mustafa Kemal ile birlikte her türlü riski göze alarak Anadolu'daki mücadeleyi başlatan isimler arasında yer almıştır. Millî Mücadeleden sonra da Mustafa Kemal ile birlikte yürüyen, savaşın yıkıntılarında yeni bir devlet yaratan isimlerden biri olan İbrahim Süreyya Bey, 1950'li yıllara dek uzanan yaşam yolculuğu boyunca önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Süreyya Yiğit, Trablusgarp Savaşı, Millî Mücadele, Yeşil Ordu, Cumhuriyet Halk Partisi.

İBRAHİM SÜREYYA BEY (YİĞİT)'S LIFE AND PARLIAMENTARY ACTIVITIES

ABSTRACT

In this article, life and parliamentary activities of İbrahim Süreyya Yiğit who first saw the light of day in the last period of Ottoman Empire

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir

** Okt. Kocaeli Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi, El-mek: vicdansuloglu80@hotmail.com

and who witnessed decline of the Empire and struggled to save it were addressed. Having graduated from Faculty of Political Sciences, İbrahim Süreyya entered upon his career in duty position. He lived out nearly best part of his life with risky adventures. During his biennial officialism process, his relationship with the Party of Union and Progress caused him to stay in Sinop prison in repressive days of the period of II. Abdülhamit. In subsequent years after his three year imprisonment, Party of Union and Progress came into power; therefore he continued his mission with administrative duties. While İbrahim Süreyya was a provincial district governor in one of Rumelian lands, Turco- Italian War broke out; therefore he resigned from his administrative duty without any hesitation and crusaded as a volunteer. In this war, he entered into Mustafa Kemal's service and their friendship which would last for long years began. When İbrahim Süreyya was governor of Gallipoli during First World War years, their paths with Mustafa Kemal crossed again. İbrahim Süreyya experienced trashing of war actually and he was one of the people who commenced struggle in Anatolia by taking chances with his intimate friend Mustafa Kemal during catasrtophic days in which enemies were trying to split the country. İbrahim Süreyya who took sides with Mustafa Kemal even after War of Independence and who was one of the individuals having established a state from wrecks of the war, served in the government throughout his life lasting till 1950s.

Key Words: İbrahim Süreyya Yiğit, Turco-İtalian War, War of Independence, Green Army, Republican People's Party.

GİRİŞ

Bir devletin nasıl kurulduğunu en iyi şekilde anlamak için o dönemi yaşayan kişilerin hayat hikâyesini de incelemek gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı bugüne kadar yapılmış akademik çalışmaların odak noktasını oluşturmuştur. Ülkenin kaderini belirleyen her konuda başlıca söz sahibi olan kişi olması nedeniyle bu durum gayet tabiidir. Fakat Mustafa Kemal Atatürk'ün mücadelesinde onun güvenine layık olmuş, Millî Mücadele yolculuğunda ilk adımı attığı andan son nefesine kadar onun yanında yer almış, yakın tarihimizde önemli görevler üstlenmiş değerli insanlar vardır. Her türlü riski göze alarak Mustafa Kemal Atatürk'ün yanı başında hayatını ortaya koyan bu vatansever simaların da yaşam öyküsünün gün yüzüne çıkarılması bir borçtur. Bu çalışmada o dönemin vatansever isimlerinden biri olan İbrahim Süreyya Yiğit Bey'in yaşam öyküsü ele alınarak gerek Millî Mücadele içerisindeki, gerekse Cumhuriyet dönemindeki rolü anlatılmaya çalışılacaktır.

İbrahim Süreyya (Yiğit) 1880 (1296) yılında İstanbul'da¹, Üsküdar Doğancılar'da, Açık Türbe sokağındaki büyük bir konakta dünyaya gelmiştir. Babası Gümüşsuyu Hastanesi doktorlarından Yarbay Ahmet Servet Bey, annesi ise Çerkez göçmenlerinden Emine Hanım'dır. Çok küçük yaşta babasını kaybeden İbrahim Süreyya dedesi Arif Bey tarafından yetiştirilmiştir.² Torununun kişiliğinin oluşumunda önemli bir role sahip olan Arif Bey, II. Mahmut döneminde açılan Mekteb-i Tıbbiye'yi binbaşı rütbesiyle bitirmiş, mezun olduktan sonra da üç arkadaşıyla birlikte, eğitim almak amacıyla Viyana'ya gönderilmiştir.³ Viyana'dan döndükten sonra miralaylık

¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezareti Sicil-i Ahval Defterleri (DH. SAİD. d), nr: 188/214, 29/Z/1296.

² Nuyan Yiğit, *Atatürk'le 30 Yıl İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006, s.15-18.

³ Yiğit, a.g.e. , s.14-15.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

rütbesiyle Mekteb-i Tıbbiye Nazır Muavinliği görevine getirilen Arif Bey azimli çalışmaları ve çabaları sonucunda Meclis-i Umur-ı Sıhhiye Reisliğine getirilmiştir.⁴

Dedesı Arif Bey dışında İbrahim Süreyya'nın üzerinde emeği olan bir diğer aydın fikirli kişi, ağabeyi, döneminin tanınmış eğitimcilerinden, Ali Nazima Bey'dir. Mekteb-i Mülkiye hocalarından Ali Nazima Bey "Mekteb-i Edeb" adıyla bir okul açmış, bir de sözlük yazmıştır. İbrahim Süreyya ilk ve orta öğrenimini ağabeyinin kurmuş olduğu Mekteb-i Edeb'de tamamlamış, daha sonra eğitimine Mülkiye Mektebinin İdadi kısmında devam etmiştir. 1900 yılında Mülkiye'den iyi dereceyle mezun olduktan sonra da 250 kuruş maaş ile 30 Ekim 1900 yılında Nezaret-i Mektub-i Mühimme Kaleminde ilk memuriyet görevine başlamıştır. Bu memuriyeti esnasında mutlakiyet rejimini yıkmak amacıyla gizli çalışmalar yapmakla suçlanmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisindeki faaliyetlerinden dolayı tutuklanmıştır. Yargılanması sonucunda Ceza Kanununun 58. maddesi gereğince "cem'iyet-i fesâdiye" kurmak suçuyla 3 yıl Sinop'ta kalebentlik cezasına çarptırılan İbrahim Süreyya Bey, Sinop Kalesi'ndeki cezasını tamamladıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve 30 Ocak 1905 tarihinde, yabancıların denetimindeki Karantinalar İdaresi'nde yeniden memuriyete başlamıştır.⁵

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte İttihatçı kimliği onu idari bir göreve taşımış, oluşturulan Siyasi Mağdurlar Komisyonunun yaptığı inceleme sonucunda siyasi mağdurlardan ve iyi hal sahiplerinden olduğu kanaatiyle hapiste geçirdiği süre memuriyet hayatına eklenmiř⁶ ve 14 Eylül 1909 tarihinde Atranos (Orhaneli) Kazası Kaymakamlığı'na atanmıştır.⁷ Daha sonra sırasıyla 30 Kasım 1909 tarihinde Selanik'e bağlı Menlik⁸, 18 Nisan 1910'da Cuma-i Bala⁹, 27 Ocak 1911 tarihinde de Yenice-i Vardar Kaymakamlığı görevlerini üstlenmiştir.¹⁰ Bu görevi sırasında İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açması üzerine kaymakamlık görevinden istifa ederek gönüllü olarak Trablusgarp Savaşı'na katılmıştır.¹¹ Derne'deki kuvvetlere katılarak Mustafa Kemal'in emrine girmiş, bir sene boyunca kaldığı Derne'de bizzat muharebelere katılmış, ayrıca Divan-ı Harp Hukuk Müşavirliği görevini yerine getirmiştir. Komutanı ile yolları daha önce Cuma-i Bala Kaymakamlığı sırasında bir tetkik gezisinde kesişen İbrahim Süreyya Bey, o sıralarda kaymakam olması vesilesiyle askeri heyete yaptığı ziyaret esnasında Mustafa Kemal ile tanışmıştır.¹² 1912 yılında Derne ve Bingazi'deki üstün hizmetlerinin sonucunda komutanlarının takdirlerini kazanarak İstanbul'a dönen Süreyya Bey, 24 Ocak 1912 tarihinde İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Tahrirat şubesi Müdürlüğü'ne getirilmiştir.¹³ Bu görevini sürdürdüğu sırada 16 Temmuz 1914'te ek olarak vekâleten Çatalca Mutasarrıflığı'na da atanmıştır.¹⁴ Daha sonra 29 Temmuz 1914'te Hakkâri Mutasarrıflığı'na tayin edilmesine rağmen, I. Dünya Savaşının başlaması üzerine seferberlik ilanıyla Çatalca'da kalması uygun görülmüştür.

⁴ Osman Nuri Ergin, *İstanbul Şehreminleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 1996, s.128-131.

⁵ Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, C.II, Örnek Matbaası, Ankara, 1954, s. 407.

⁶ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C.III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s.828.

⁷ Zekeriya Özdemir, *Balıkesir Bölgesi'nde Milli Mücadele Önderleri*, Balıkesir Belediyesi Yayınları, Balıkesir, 1998, s.95.

⁸ Mehmet Aldan, *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s.238.

⁹ BOA, Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), nr:3736/280131, 08/R1328.

¹⁰ BOA, BEO, nr:3850/288745, 27/M/1329.

¹¹ Çoker, a.g.e. , s.829.

¹² Aldan, a.g.e. , s.240.

¹³ Çoker, a.g.e. , s.829.

¹⁴ BOA, BEO, nr:4289/321620, 07/B/1332.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

İbrahim Süreyya Bey, vekâleten yürüttüğü Çatalca Mutasarrıflığı'na 8 Eylül 1914 tarihinde resmen atanmış¹⁵, bir sene bile geçmeden 20 Haziran 1915'te savaş bölgesinde yer alan Gelibolu Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir.¹⁶ Daha sonra sırasıyla 11 Kasım 1915'te Kırkkilise (Kırklareli)¹⁷, 30 Kasım 1916'da Karesi (Balıkesir)¹⁸, 19 Ağustos 1917'de İzmit mutasarrıflıklarına¹⁹ getirilmiştir. İbrahim Süreyya Bey İzmit Mutasarrıflığı görevinde iken, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte Yıldırım Orduları Grup Kumandanlığı görevi sona eren Mustafa Kemal Paşa Adana'dan İstanbul'a dönerken, İzmit'te Çenesuyu mevkiinde İbrahim Süreyya Bey ile bir görüşme yapmış, İstanbul'daki planlarından bahsederek kendisinden İzmit'i Anadolu'nun kapısı olabilecek bir biçimde örgütlemesini istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'a gidince Anadolu'da bir görev isteyeceğini ve kendisini de yanına çağıracağını ekleyerek İstanbul'a hareket etmiştir.²⁰

İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda İzmit'in çevre köy ve kasabalarındaki özellikle Çerkez kökenli gençleri örgütleyip Düzce ve Hendek arasındaki bölgeyi İstanbul ve Anadolu arasında güvenli bir koridor haline getirmeyi başarmıştır. Bu gizli faaliyetler sırasında sık sık İstanbul'a gidip Mustafa Kemal ve arkadaşlarıyla görüşen Süreyya Bey onlara İzmit'teki son durum ve faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir.²¹ İbrahim Süreyya Bey'in bu sıralarda Mustafa Kemal haricinde sıklıkla görüştüğü arkadaşları arasında ünlü gazeteci Yunus Nadi, Aydınli toprak sahibi Nazmi (Topçuoğlu) Bey²² ve Rauf Bey gibi isimler vardır. Dönemin ünlü yazarlarından biri olan Yunus Nadi Bey ile tanışmaları İbrahim Süreyya Bey'in Yenice-i Vardar kaymakamı olduğu sıralara rastlamış ve ilerleyen yıllarda dostlukları artmıştır.²³ "Kaptan Paşa" diye hitap ettiği Rauf Bey ile de Mustafa Kemal Paşa aracılığıyla tanışmış, Rauf Bey'in de Çerkez kökenli olmasının etkisiyle aralarındaki dostluk bir ömür boyu devam etmiştir. Karakol Cemiyeti üyelerinden Nazmi Bey ile ise Rauf Bey aracılığıyla tanışan Süreyya Bey onunla da uzun yıllar dostluk yapmıştır.²⁴

İttihatçı kimliğiyle tanınan İbrahim Süreyya Bey, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında 9 Mart 1919'da Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından görevden alınınca İstanbul'a dönmüş, o sırada, vatanı kurtarma planları yapan Mustafa Kemal Paşa ile birlikte çalışmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da IX. Ordu Müfettişliği göreviyle Samsun'a gitmesinin hemen ardından İbrahim Süreyya Bey de Rauf (Orbay) Bey ile birlikte Bandırma, Denizli, Uşak, üzerinden Ankara'ya geçmiştir.²⁵

İbrahim Süreyya Bey'in 24 Mayıs 1919 sabahı başlayan Anadolu yolculuğundaki arkadaşları arasında Rauf Bey haricinde, Nazmi (Topçuoğlu), o sırada yüzbaşı olan Osman Tufan²⁶,

¹⁵ Çoker, a.g.e. ,s.829.

¹⁶ BOA, BEO, nr:4361/327014, 09/Ş/1333.

¹⁷ BOA, İrade-Dahiliye (İ.DH), nr:1517/1333/Z-44, 23/Z/1333.

¹⁸ BOA, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH. İ.UM. EK). ,nr:104/48, 09/M/1335.

¹⁹ BOA, Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus (DH. KMS). ,nr:45/17, 16/L/1335.

²⁰ Yiğit, a.g.e. , s.86-87.

²¹ Yiğit, a.g.e. ,s.88.

²² Aydın'ın Karapınar ilçesinde büyük bir çiftliğin sahibi olan Nazmi Bey Rauf Bey'in yakın arkadaşlarından biridir. İyi derecede Almanca ve Fransızca bilen Nazmi Bey çiftliğinden elde ettiği gelirleri ile Millî Mücadeleyi finanse eden isimlerdendir.(Yiğit, a.g.e. ,s.89.)

²³ Yiğit, a.g.e. , s.80-81.

²⁴ Yiğit, a.g.e. ,s.96.

²⁵ Rauf Orbay, *Siyasi Hatıralar*, İstanbul, Örgün Yayınevi, 2.b., 2005, s.11.

²⁶ I. Dünya Savaşı sırasında Rauf Bey'in maiyetinde bulunan Yüzbaşı Osman Tufan İzmir'in işgali üzerine düşmana karşı mücadele etme kararı almış ve bu konuda Rauf Bey'e başvurmuştur.(Osman Tufan, *Osman Tufan Paşa'nın Kurtuluş Savaşı Hatıraları*, 2.b., Arma Yayınları, İstanbul, 1998, s.7.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Hintli yedek subay Abdurrahman²⁷, Recep Zühdü²⁸ ve Rauf Bey'in eniştesi Binbaşı Aziz²⁹ Beyler de vardır. Amaçları Manisa üzerinden Aydın'a giderek işgal altındaki İzmir'i kurtarmak için milli bir teşkilat oluşturmak olan bu vatansever kişiler, Bandırma'da Çerkez Ethem'i bulmuşlar ve kendisinden o bölgede bir milis gücü oluşturmasını istemişlerdir. Ege bölgesi'ndeki köyleri dolaşarak halkın nabzını tutan İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Ankara'ya XX. Kolordu Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın yanına geçmişler, hep birlikte Amasya'ya, Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gitmişlerdir.³⁰ İbrahim Süreyya Bey, Amasya'da bulunduğu sırada, Mustafa Kemal Paşa tarafından güvenliği sağlamakla görevlendirilmiş, askerliğini yapmış olan gençlerden evlerinden silahlarını getirmelerini, onbaşı ve çavuşlar ile birlikte çalışmalarını istemiştir. Yaşı küçük ve silahsız olanlara da çevreyi gözlemlemeleri, şüphelendikleri bir durum olursa silahlı olanları uyarmaları görevini vermiştir.³¹ Bu sırada Mustafa Kemal Paşa Türk halkını ihtilâl çağırıldığı Amasya Tamimi isimli tarihi belgeyi hazırlamış ve Rauf (Orbay), Ali Fuat (Cebesoy) ve Refet Bele'nin de imzalamasını istemiştir. Yeni bir Türk devletinin temellerini atan bu belgede İbrahim Süreyya Bey'in imzası olmamasına rağmen toplantılarda bizzat dinleyici olarak bulunmuştur.³²

Amasya Genelgesinde Erzurum ve Sivas'ta kongreler toplanarak milli bir teşekkül oluşturulmasına karar verilmiştir. Alınan bu kararlar doğrultusunda İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Beyler Erzurum'a doğru çıkmışlar, ama önce asıl büyük kongrenin yapılacağı Sivas'a uğrayarak hazırlıkları başlatmışlardır. Bu arada İstanbul hükümeti ve İngilizler Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının faaliyetlerinden rahatsız olarak kendisini İstanbul'a geri getirmeye çalışıyorlardı. Sivas'taki kongre hazırlıkları tamamlandıktan sonra 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a varan kafile Kazım Karabekir Paşa, Erzurum Valisi Münir Bey, eski Bitlis Valisi Mazhar Müfit Bey ve Erzurum halkı tarafından İlica mevkiinde karşılanmışlardır. Erzurum'a geldikleri zaman Refet (Bele) Bey bir telgraf göndermiş ve Mustafa Kemal Paşa'ya İstanbul'a çağrılmaması için askerlikten istifa etmesini ve Erzurum'da kalmasını önermiştir.³³

Mustafa Kemal Paşa o gece Kale Muhafızlığı binasında Kâzım (Karabekir) Paşa, İbrahim Süreyya (Yiğit), Rauf (Orbay), Münir (Akkaya), Mazhar Müfit (Kansu), Albay Kâzım (Dirik), Kurmay Binbaşı Hüsrev (Gerede) ve Dr. Binbaşı Refik (Saydam) Beyler ile gizli bir toplantı yaparak onların Refet Bey'in önerisi hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istemiş ve baş koyulan bu mücadelenin ölümle sonuçlanabilme ihtimali olduğunu belirterek kendisiyle sonuna dek beraber olup olmadıklarını sormuştur. Ailevi nedenler ile affedilmesini isteyen Vali Münir Bey dışında İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Mustafa Kemal Paşa'ya söz vermişler ve aralarında kendisini şef olarak seçmişlerdir.³⁴ Birkaç gün içinde İstanbul hükümeti, İstanbul'a dönmeyen Mustafa Kemal Paşa'yı görevinden azletmiş, bu karar üzerine Mustafa Kemal Paşa da bir bildiri yayımlayarak sadece görevinden değil, çok sevdiği askerlik mesleğinden de ayrıldığını tüm yurda ilân etmiştir.³⁵ Bu istifa olayından sonra Erzurum delegelerinden Kazım (Yurdalan) ve Cevat (Dursunoğlu) Beyler Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in Erzurum Kongresine katılımını

²⁷ Balkan Harbine gönüllü olarak katılmış bir Hintlidir. (Orbay, a.g.e., s. 298-299.) Eşref Sencer Kuşçubaşı kendisini Hint ihtilalcilerinin delegeesi olarak Osmanlı Devleti'nin istihbarat örgütü olan Teşkilat-ı Mahsusa'ya almıştır. (Cemal Kutay, a.g.e., s.52.)1925'te İstanbul İhlamur'da kimliği belirsiz kişilerce öldürülmüştür. (Ali Fuat Cebesoy, a.g.e., s.124.)

²⁸ Zonguldak mebusu (Tufan, a.g.e., s.8)

²⁹ Cemal Kutay, *Çerkez Ethem Dosyası*, I-II C., 3.b., Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1989, s.97.

³⁰ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, 2.b., İstanbul, 2010, s.128.

³¹ Yiğit, a.g.e., s.102.

³² Hüseyin Menç, *Milli Mücadele Yıllarında Amasya*, yy, Ankara, 1992, s.102.

³³ Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele tarihi I Erzurum Kongresi*, 2.b. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.70.

³⁴ Sami Önal, *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, 4.b., Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003, s.50-51.

³⁵ Yiğit, a.g.e., s.103.

³⁵ Yücel Çil, *Erzurum Kongresi'ne Katılan Delegeler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s.6.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

sağlamak için istifa etmişlerdir. Bu arada İbrahim Süreyya Bey Amasya delegesi olarak katılacağı Erzurum Kongresinin hazırlıklarıyla uğraşırken Anadolu'daki direnişin ne durumda olduğunu yerinde tespit etmek ve Ermenilere karşı verdikleri mücadelede yardım talep etmek amacıyla Bakü'den iki Bolşevik temsilci gelmiştir. Gelen kişilerin elinde Azerbaycan hükümetine ait resmi bir yazı olmadığı için de görüşmelere kimliklerini gizleyerek İbrahim Süreyya ve Rauf Beyler katılmıştır. Görüşmeler sonucunda ve İbrahim Süreyya Beylerin verdikleri bilgiler doğrultusunda Mustafa Kemal Paşa gelen temsilcilerden ulusal örgütlenme için para istenmesine karar vermiştir.³⁶

23 Temmuz'da gerçekleştirilecek olan kongre için gelen delegelerle de yakından ilgilenen İbrahim Süreyya Bey, Trabzon delegeleri başta olmak üzere bir dizi görüşmeler yapmış ve kendilerini Mustafa Kemal Paşa'yı kongre başkanlığına seçmeleri konusunda ikna etmiştir. Meşrutiyet'in ilânının yıldönümü olan 23 Temmuz çarşamba günü Erzurum Kongresi açılmış ve Mustafa Kemal Paşa kongreye İbrahim Süreyya ve Rauf Beyler ile beraber gelmiştir.³⁷ Kongre çalışmalarına başladıktan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın en önem verdiği hususlardan biri "Hey'et-i Temsiliye" adında oluşturulacak olan kurula başkan seçilme meselesi olmuştur. Mustafa Kemal Paşa ordu müfettişliği ve askerlik görevinden ayrıldığı için muhakkak başkanlığa seçilmek istiyordu. Başkan olması, kongre dağıldıktan sonra alınan kararların uygulama aşamasında ona kolaylık kazandıracaktı. Bu konuda önce yakın dostlarını ikna etmek istediği için, kongre dağılmadan önce İbrahim Süreyya, İbrahim Tali, Albay Kazım, Hüsrev ve Mazhar Müfit Beyler ile bu konuda bir toplantı yapmış ne düşündüklerini öğrenmek istemiştir. İbrahim Süreyya Bey dışında toplantıda yer alan diğer isimler Mustafa Kemal Paşa'nın Hey'et-i Temsiliye içinde yer almasını sakıncalı bulmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa her birine birer kâğıt vererek görüşlerini yazmalarını isteyince İbrahim Süreyya Bey şu satırları kağıda yazarak Mustafa Kemal Paşa'ya olan sadakatini ve güvenini ortaya koymuştur.

"Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Beyefendi'nin Hey'et-i Temsiliye'de bulunmasında lüzûm ve menfaat vardır. Bulunmadıkları surette hiçbir kıymeti hâiz olmayacak olan Hey'et-i Temsiliye'den bir hizmet ve menfaat vârid değildir. Meydana gelen bu ittihad derhal inhilâl edecek, kuvvet dağılacaktır. Paşa ile Rauf Bey, hey'ette buldukları surette gerek şahıslarına gerek bu cemiyette vuku' bulacak tearruzlar daha sehl def' edilir. Kongre'nin arzu'yi umûmîsi de müşârunileyhümâ'nın her halde Hey'et-i temsiliye'ye dâhil olmaları cihetindedir. 5 Ağustos 1335, 11,30 sonra İbrahim Süreyya."³⁸ Mustafa Kemal Paşa kâğıtları teker teker okuyarak arkadaşlarının fikirlerini öğrenmiş ve her şeye rağmen Hey'et-i Temsiliye'ye girmek istediğini belirterek, kâğıtları İbrahim Süreyya Bey'e vermiştir. İbrahim Süreyya Bey o gecedeki hatıra olan bu kâğıtları saklayarak yıllar sonra bir kopyalarını Mazhar Müfit Bey'e verecektir.³⁹ Kongrenin sonunda Mustafa Kemal'in başkanlığını yaptığı Hey'et-i Temsiliye üyeleri seçilmiş,⁴⁰ tüm yurdu ilgilendiren kararlar alınmış ve Amasya delegesi olarak İbrahim Süreyya Bey'in de imzasının bulunduğu bir bildiri yayımlanmıştır.⁴¹ Kongrenin bittiği gece Mustafa Kemal Paşa çok güvendiği iki dostunu, İbrahim Süreyya ve Mazhar Müfit Beyleri odasına davet etmiş ve onlara şimdilik sadece üçünün arasında kalması kaydıyla zaferden sonra hükümet şeklinin cumhuriyet olacağı, fesin kalkacağı ve Latin alfabesinin kullanılacağı gibi gelecekteki planlarından bahsetmiştir.⁴² Mustafa Kemal Paşa zaferden sonra yapmayı tasarladıklarını sadece İbrahim Süreyya Bey ve Mazhar Müfit Bey'e anlatmıştır. 29 Ağustos sabahı İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa,

³⁶ Önal, a.g.e., s.52-58.

³⁷ Kemal Arıburnu, *Sivas Kongresi Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997, s.46.

³⁸ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.II, , Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991,s.57-58.

³⁹ Yiğit, a.g.e., s.135.

⁴⁰ Goloğlu, a.g.e., s.116.

⁴¹ Yücel Çil, *Erzurum Kongresine Katılan Delegeler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005, s.139.

⁴² Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Kongresi*, , İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1963, s.77-82.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Rauf, Mazhar Müfit, Dr. Refik, Hüsrev, Cevat Abbas, Muzaffer (Kılıç), Osman (Tufan) Beyler ve Hoca Raif Efendi ile birlikte üç otomobil ve üç atlı araba ile Sivas'a doğru yola çıkmışlardır.

2 Eylül günü kabile Sivas'a varmış ve halkın coşkulu gösterileriyle kente girmiştir. Erzurum'dan gelen misafirler için lise binasındaki odalar hazırlanmıştır. Hazırlıkların sona ermesi ile birlikte Sivas Kongresi 4 Eylül perşembe günü açılmış ve sekiz gün boyunca çalışmalarına devam etmiştir. Kongreye İbrahim Süreyya Bey Saruhan delegesi olarak katılmış,⁴³ yakın dostu ve oda arkadaşı Denizli delegesi Mazhar Müfit Bey ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın en büyük destekçileri olmuşlardır. Kongrede Meclis-i Mebusan'ın en kısa zamanda toplanmasını sağlamak gerektiği konusu tartışılmış, bu konuda yasal yolların izlenmesini sağlamak adına çalışmalar yapmak amacıyla İbrahim Süreyya, Mazhar Müfit, Bekir Sami, Osman Nuri ve Hoca Raif Beylerin görev aldığı bir encümen oluşturulmuştur.⁴⁴ Sivas Kongresinin tarihi görevini başarıyla sonuçlandırmasının neticesinde Damat Ferit Paşa istifa etmiş, yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulmuş ve yeni hükümet meclisin açılması kararını kabullenerek ülkede seçimleri başlatmıştır. Mebus seçimleri vesilesiyle, hükümet Anadolu'daki direniş hareketini kontrolü altına almaya çalışırken, Sivas Kongresi'nde sayıca artan Temsil Heyeti ise Erzurum Kongresiyle başlayan iktidar yolunu hızlandırmaya çalışıyordu.⁴⁵ Hey'et-i Temsiliye seçimlere alenen müdahale etmese de seçimlerin başladığı ilk günlerde kendi mebus adaylarını tespit etmiş ve gerekli yerlerle şifreli haberleşmelerde bulunmuştur. Hey'et-i Temsiliye'nin mebus seçilmesini istediği kişilerden oluşan listenin başındaki isimlerden biri de İzmit'ten aday olan İbrahim Süreyya Beydir. Seçim sürecinde Hey'et-i Temsiliye millî davaya hizmet eden kişileri seçtirmeye çalışırken, bazı Müdafaa-i Hukuk şubeleri Hey'et-i Temsiliye'nin mebus seçimine verdiği önemin yeterince farkına varamamış, bunu millî iradeye müdahale olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle İbrahim Süreyya Bey'in de aralarında olduğu birçok isim aday oldukları yerlerden seçilememiştir.⁴⁶

İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Hey'et-i Temsiliye üyelerinin bazıları ile birlikte Sivas'tan Ankara'ya doğru yola çıktıkları zaman Osmanlı Mebusan Meclisi seçimleri büyük oranda tamamlanmıştı.⁴⁷ Seçim işi sona erdikten sonra milletvekilleri yavaş yavaş İstanbul'da toplanmaya başladılar. Bu arada bazı milletvekilleri iki yerden birden seçilmişlerdi ve birinden vazgeçmeleri gerekiyordu. Bu nedenle istifa eden mebusların yerine bazı vilayet ve livalarda yeniden seçim yapıldı. Hem Antalya hem de Saruhan'dan seçilen Hamdullah Suphi Bey Saruhan mebusluğundan istifa ettiği için livada yapılan yeni seçimi İbrahim Süreyya Bey kazanmış ve Saruhan Mebusu seçilmiştir.⁴⁸ Bu arada seçilen mebusların İstanbul'a ulaşmasıyla Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920 tarihinde çalışmalarına başladı. İbrahim Süreyya Bey de mazbatasını gönderildikten sonra İstanbul'a gelmiş, Rauf Bey ve arkadaşları ile beraber Ankara'da almış oldukları kararlar doğrultusunda hareket etmiştir. Rauf Bey İstanbul'a geldiğinden beri, meclis içerisindeki birliği sağlamak için bir grup oluşturmakla meşgul olmuştur. Mustafa Kemal Paşa 29 Aralık 1919'da yayımladığı bir bildiri ile seçilen mebusları İstanbul'a gitmeden önce görüşmek için Ankara'ya çağırılmış, İstanbul'a gittikleri zaman kendisini Meclis başkanlığına seçmeleri, mecliste Müdafaa-i Hukuk adlı bir grup oluşturmaları ve siyasal bir program belirlemeleri konularında onlardan destek istemiştir. Fakat Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'ya verilen sözler İstanbul'da

⁴³ Arıburnu, a.g.e., s.70-72.

⁴⁴ Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, 2.b. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s.93.

⁴⁵ Hasan Kendirci, *Meclis-i Mebusan'dan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Kopuş ve Süreklilikler*, 1.b. Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009, s.31.

⁴⁶ Taha Niyazi Karaca, *Meclis-i Mebusan'dan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Geçiş Sürecinde Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004, s.222-232.

⁴⁷ Muhittin Ünal, *Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü*, Genişletilmiş 2.b. Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2000, s.119-120.

⁴⁸ BOA, DH.İUM.EK., nr:119/13, 22/C/1338.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

unutulmuş, Rauf Bey tüm çabalamaları sonucunda başka bir isimle de olsa bu grubu oluşturmayı başarmıştır.

“Felâh-ı Vatan” ismiyle kurulan grubun yönetim kurulunda Rauf Bey (Orbay), İbrahim Süreyya (Yiğit), Bekir Sami (Kunduh), Kara Vasıf, Adnan (Adıvar), Cami (Baykurt), Yunus Nadi (Abalıoğlu) Beyler görev almışlardır. Rauf Bey grubu oluşturduktan sonra da Mustafa Kemal Paşa'nın meclis başkanlığına seçilmesi için oldukça çaba harcamış, fakat bu sefer başarılı olamamıştır. Mebuslar Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gelmeyecek olması sebebiyle başkan olmasına karşı çıkmışlardır.⁴⁹ Mustafa Kemal'in başkan seçilemediği bu meclisin ömrü uzun olmamış, bir taraftan Misak-ı Milli'nin ilânı, diğer taraftan da Maraş'ta başlayan direnişte Fransızların başarısızlığı İtilâf Devletlerinin 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal etmesiyle sonlanmıştır. İşgale dair duyular alan Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya durumu bildirip ne yapılması gerektiğini sormuş, Mustafa Kemal Paşa derhal İstanbul'dan ayrılmalrı yönünde bir telgraf göndermiştir. Mustafa Kemal'in telgrafı geldiğinde Rauf Bey Kara Vasıf'ın evinde İbrahim Süreyya, Mazhar Müfit, Yunus Nadi Beyler ile toplantı halindeydi. Toplantının sonunda Meclis kapatılıncaya kadar İstanbul'da kalmaya, önlem almak ihtiyacı ile de Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi ile işbirliği yapmaya karar verdiler.⁵⁰ Yapılan plana göre Ankara'ya gidecek olanların ilk durağı Özbekler Tekkesi olacak, buraya gelenleri Üsküdar Jandarma Komutanı Remzi Bey gizlice Maltepe'ye ulaştırarak Atış Okulu Müdürü ve aynı zamanda Kuva-yı Milliye komutanı olan Yenibahçeli Şükrü Bey ile buluşturacak, o da Kocaeli bölgesindeki Kuva-yı Milliye çeteleri aracılığıyla Anadolu'ya geçirecekti.⁵¹ Sabah saatlerinde başlayan işgalle birlikte İstanbul'da çok sayıda kişi tutuklanmış, hatta Rauf ve Kara Vasıf Beylerin tevkifi mecliste gerçekleşmiştir. Tutuklama olaylarında en dikkat çeken özellik, tutuklanan isimlerin Kuva-yı Milliye taraftarı ve Misak-ı Milli'nin kabulü için uğraşmış kimseler olmasıydı.⁵²

İşgal günü İzmir Mebusu ve *Yeniğün* gazetesinin sahibi Yunus Nadi Bey, meclise gelmiş, Rauf ve Kara Vasıf Beylerin İngilizlerce tutuklanarak zorla götürüldüklerini görünce gizlenme kararı almış ve yakın dostu İbrahim Süreyya Bey'in evine gitmiştir. İki dost o gece Anadolu'ya kaçma plânları yapmışlar ve ertesi gün harekete geçmişlerdir. 17 Mart Çarşamba günü İbrahim Süreyya Bey ve Yunus Nadi Bey Beykoz'da buluşmak üzere ayrılmışlar, İbrahim Süreyya Bey Beykoz'da Yetimoğulları diye bilinen bir çetenin vasıtasıyla Anadolu yolculuğuna başlamıştır.⁵³ İbrahim Süreyya Bey kendisi ile birlikte kaçacak olan gruba öncülük edeceği için Yunus Nadi Bey'i bekleyemeden hareket etmek zorunda kalmıştır. Çünkü onun yanında yolculuk yapacak isimler arasında Mebusan Meclisi Başkanı Celalettin Arif ve Albay İsmet Beyler vardı. Bu iki isim de Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da merakla beklediği isimlerdi.⁵⁴ İbrahim Süreyya Bey yanında Özbekler Tekkesi Şeyhi Atâ Efendi ve eski bir erkân-ı harp subayı olan Nevres Bey ile birlikte Kurna köyünde İsmet (İnönü) ve Saffet (Arıkan) Beyler ile buluşmuş, Kurtçalı köyüne vardıklarında Celâlettin Arif Bey, İsmail Fazıl Paşa, Keskinli Rıza Nuri ve Çerkez Reşit Beylerle birleşerek “Küçük Arslan Çetesi”nin korumasında yola devam etmişlerdir. Kafile Bolu'da biraz dinlendikten sonra dağ yolu üzerinden hareket ederek Beypazarı'na geçmiş ve Akköprü'de Mustafa Kemal Paşa ve büyük bir kalabalık tarafından coşku içerisinde karşılanmışlardır.⁵⁵ Bu arada Mustafa Kemal Paşa işgal haberini aldıktan sonra bütün büyük yabancı devlet temsilcilerine protesto telgrafları göndermiş, işgalden üç gün sonra da bir seçim bildirgesi yayımlayarak

⁴⁹ Goloğlu, a.g.e., s.61-63.

⁵⁰ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 2. Kitap Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, 2.b, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, s.102-103.

⁵¹ Goloğlu, a.g.e., s.113-114.

⁵² Turan, a.g.e., s.106.

⁵³ Goloğlu, a.g.e., s.131-132.

⁵⁴ Yiğit, a.g.e., s.177.

⁵⁵ Yusuf Ziya Ortaç, *İsmet İnönü Bir Hayatın Romanı*, 4.b. Yeni Matbaa, İstanbul, 1962, s.62.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Ankara'da yeni bir meclisin açılması için çalışmalara başlamıştı. İstanbul'da yeniden Sadarete gelen Damat Ferit Paşa ve düşman kuvvetlerinin tüm engellemelerine rağmen milletvekillerinin çoğunluğu Ankara'ya ulaştıktan sonra 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Bir an önce çalışmalarına başlayan meclis günün şartlarına uymayan maddelerini değiştirmek suretiyle eski "Meclis İctüzüğü" nün uygulanmasına ve meclis komisyonlarının kurulmasına karar vermiş, İlk Başkanlık Divanını oluşturmuştur. Mustafa Kemal Paşa Birinci Başkan seçilirken, Celâlettin Ârif Bey de İkinci Başkanlığa getirilmiş,⁵⁶ Saruhan Mebusu olarak meclise katılan İbrahim Süreyya Bey de altmış oy ile ilk başkanlık divanında idare üyeleri arasına seçilmiştir.⁵⁷ Mustafa Kemal 26 Nisan 1920 tarihinde Sovyet Rusya lideri Lenin'e bir mektup yazarak, iki hükümet arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasını istemiş ve emperyalizmle mücadele için beş milyon altın lira istemiştir. Bu arada Bolşeviklerin güvenini kazanmak ve Millî Mücadele için gerekli yardımları sağlamak amacıyla İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Yeşilordu Cemiyeti diye bir grup kurmuşlardır. İbrahim Süreyya Bey dışında cemiyetin genel merkez grubunda, Sağlık Bakanı Dr. Adnan (Adıvar), Maliye Bakanı Hakkı Behiç (Bayiç), Tokat Mebusu Nâzım, Muğla Mebusu Yunus Nadi (Abaloğlu), Saruhan Mebusu Reşit, Eskişehir Mebusları, Hüsrev Sami (Kızıltan) ve Eyüp Sabri (Akgöl), Dr. Mustafa, Bursa Mebusları Şeyh Servet (Akdağ) ve Muhittin Baha (Pars), Afyon Mebusu Mehmet Şükrü (Koç), İzmit Mebusları Hamdi Namık (Gör) ve Sırrı (Bellioğlu) Beyler bulunmaktadır.⁵⁸ Mustafa Kemal'in bilgisi dahilinde kurulan cemiyetin zamanla gizli bir komünist örgüt gibi çalışmaya başlaması ve cemiyet üyelerinden bazılarının Sovyet Rusya sefaretisiyle olan ilişkileri, faaliyetlerinin durdurulmasına sebep olmuştur.⁵⁹ Fakat 14 Temmuz 1920'de gizli olarak Türkiye Komünist Partisi kurulmuştur. Mustafa Kemal gerek meclis içinde, gerekse meclis dışında gelişen komünist hareketleri kontrol altına alabilmek için 18 Ekim 1920'de yakın arkadaşlarına resmi olarak Türkiye Komünist Fırkasını kurdurmuştur. İbrahim Süreyya Bey, kendisi gibi Mustafa Kemal'in güvenine layık olmuş arkadaşlarıyla birlikte bu partinin kurucuları arasında yer almıştır. Resmi Komünist Partinin kurulmasından sonra gizli olarak kurulan Komünist parti faaliyetlerini legal hale getirmiş 7 Aralık 1920 tarihinde Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkasına dönüşmüştür.⁶⁰ Çerkez Ethem'i de etkisi altına alan bu yeni parti Mustafa Kemal'e karşı muhalefetini arttırınca tehlikeli bir durum almış, Çerkez Ethem'in tasfiyesi solu bastırma hareketine dönüşmüş, tamamen taktik nedenlerle kurulan İbrahim Süreyya Beylerin komünist partisi de yasaklanmıştır.⁶¹

Mecliste Bolşevik eğilimlerin dışında başka gruplar da vardı. 1922 yılına gelindiğinde gruplar arasındaki mücadele Mustafa Kemal'i oldukça endişelendirmiş ve meclis içinde birlik ve beraberliği sağlamak için I. Grup adında büyük bir grup oluşturmuştur.⁶² İbrahim Süreyya Bey'in de içinde olduğu grup gün geçtikçe meclistekilerin muhalefetine maruz kalmaya başlamış, muhalefet de II. Grup adı altında örgütlenmiştir. Meclisteki muhalefetin bireysel faaliyetlerden örgütlü bir teşkilata dönüşmesinde I. Grup içerisinde yer alan bazı mebusların Selamet-i Umumiye Komitesi adı altında gizli bir örgüt kurmaları etkili olmuştur.⁶³ Mustafa Kemal'in direktifi ile kurulan bu gizli örgütün üyelerinden biri de İbrahim Süreyya Bey'dir. 14 kişiden oluşan örgütün

⁵⁶ Goloğlu, a.g.e. ,s.171-172.

⁵⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), C. 4, İ.3 25.4.1336, s. 52.

⁵⁸ Goloğlu, a.g.e., s.264-284.

⁵⁹ Mustafa Yılmaz, *Milli Mücadelede Yeşil Ordu*, 1.b. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s.126-127.

⁶⁰ Hamit Erdem, *1920 Yılı Ve Sol Muhalefet*, 1.b. Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.126-144.

⁶¹ Yılmaz, a.g.e., s.144.

⁶² İhsan Güneş, *Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, 1.b. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1997, s.171-172.

⁶³ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*, 1.b. İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1994, s.381.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

amacı önemli meseleleri önce gizli toplantılarda görüşmek ve grup toplantısında grubu yönlendirerek meclisten istenilen yönde kararlar çıkartmaktı.⁶⁴

Meclis'te İçişleri, Dışişleri, İçtüzük, Program, Defter-i Hakani (tapu kadastro) gibi çeşitli komisyonlarda görev alan İbrahim Süreyya Bey II. toplantı yılında Dışişleri Komisyonu sözcülüğü yapmış, 18 Mart 1922'de Ukrayna'ya gidecek olan heyete seçilmesine rağmen, 1 Mayıs 1922'de bu görevden istifa etmiştir.⁶⁵ İbrahim Süreyya Bey, Sakarya Savaşı büyük bir zaferle sonuçlandıktan sonra 19 Eylül 1921 tarihinde altmış iki arkadaşıyla birlikte Meclis başkanlığına bir kanun teklifi sunmuş ve bu zaferde büyük rolü olan Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya "gazi" ve "mareşal" unvanı verilmesini istemişlerdi.⁶⁶

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra, I. Dönem TBMM kendisini feshetmiş ve ülkede yeniden seçim yapılmıştır, Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine II. Dönem TBMM'ne Saruhan yerine İzmit'ten adaylığını koymuş ve devrimlerin temellerini atacak olan bu tarihi meclise seçilmiştir.⁶⁷ II. Dönem TBMM dört senelik görev süresi boyunca ülkede çok önemli değişiklikler yapmış, demokratik ve lâik bir yapılanmanın temellerini oluşturmuştur. İbrahim Süreyya Bey tıpkı ilk mecliste olduğu gibi bu mecliste de Mustafa Kemal'in yanında yer almış, onunla birlikte önemli işlere imza atmıştır. Mustafa Kemal'in daha Erzurum'da iken kendisine anlattığı devrimleri, örgütlü bir şekilde gerçekleştirmek, toplumda ve devlet yaşamında köklü değişiklikler yapmak amacıyla kurmuş olduğu Halk Fırkasının ilk üyeleri arasında yer almış, beraber başladıkları kurtuluş yolculuğunda, zaferden sonra da beraber yürümüştür. Fakat İbrahim Süreyya Bey'in kadim dostu Rauf Bey olmak üzere Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Adnan (Adıvar), Refet (Bele) gibi isimler bir yol ayrımına girmişler ve Halk Fırkası'ndan istifa ederek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurmuşlardır.⁶⁸ İlk muhalefet partisi kurulduktan sonra Süreyya Bey'in, Rauf Bey ile yakın arkadaş olmasından dolayı Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa edip Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına geçeceğine dair söylentiler çıkmış, Süreyya Bey İsmet Paşa'ya bir mektup yazarak bu tür söylentilere itibar etmemesini ve kurucuları arasında olduğu partisinden ayrılmayacağını bildirmiş, Çankaya Köşkünde Mustafa Kemal Paşa'ya da aynı yönde bir açıklama yapmıştır.⁶⁹ İbrahim Süreyya Bey yakın dostu Rauf Bey tarafından kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına katılmadığı gibi yıllar sonra yeni bir muhalefet denemesi olarak kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasına da katılmayacaktır.⁷⁰ Her ne kadar Serbest Cumhuriyet Fırkası kurucu üyeleri arasında ismi geçse de⁷¹ İbrahim Süreyya Bey Cumhuriyet Halk Fırkasından ayrılmamıştır.⁷² Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ön ayak olmasıyla Fethi Okyar tarafından 12 Ağustos 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, tek-parti rejiminin 1920'li yıllarda toplumla olan bağlarının azaldığı, ekonomik sıkıntıların had safhaya ulaştığı bir dönemde kurulmuşsa⁷³ da uzun soluklu olamamıştır.

⁶⁴ Zeki Çevik, *Millî Mücadele'de "Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na" Geçiş (1918-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s.431-432.

⁶⁵ Çoker, a.g.e. ,s.829.

⁶⁶ TBMMZC, c. 1, İ.79 19.9.1337, s. 263-264.

⁶⁷ Kendirci, a.g.e., s.128.

⁶⁸ Halit Kaya, *Refet Bele Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)*, Bengi Yayınları, İstanbul, 2010, s.173.

⁶⁹ Yiğit, a.g.e. , s.243.

⁷⁰ A.g.e., s.266-267.

⁷¹ Abdülhamit Avşar, *Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.64.

⁷² Çetin Yetkin Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucu üyelerinden Kocaeli Milletvekili İbrahim Tolon'un ismini aynı dönemde Kocaeli Milletvekili olan İbrahim Süreyya Yiğit ile karıştırmış, İbrahim Süreyya Tolon olarak belirtmiştir. (Çetin Yetkin, Atatürk'ün Vatana İhanetle Suçlandığı S.C.F. Olayı, 3. B. Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004, s.75.)

⁷³ Cem Emrence, *99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası*, 1.b. İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s.26-33.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

İzmit Milletvekiliği esnasında Ulusal Kurtuluş Savaşına etkin olarak katılmasından ve bu süreçteki fedakârlıklarından ve başarılı hizmetlerinden dolayı Yeşil-Kırmızı İstiklal Madalyası ile şereflendirilen⁷⁴ İbrahim Süreyya Bey, uzun savaş yıllarından sonra neredeyse yok olmuş bir ekonomide, mağdur olan yüz binlerce kimsesiz çocuğa sahip çıkmak amacıyla kurulan⁷⁵ Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin (Çocuk Esirgeme Kurumu) yirmi bir kişilik ilk kurucuları arasında yer almıştır.⁷⁶ Cumhuriyet döneminin yeni atılımlarında da önemli roller üstlenmiş 1936 yılında İş Bankası yönetim kurulu üyeliğine seçilmiştir. İş Bankasının kuruluşundan itibaren idare meclisi başkanı olan Siirt mebusu Mahmut Soydan'ın 3 Aralık 1936'da vefat etmesi üzerine yerine Ahmet Fuat Bulca atanmış, 22 Aralık 1936'da boşalan yere seçilen İbrahim Süreyya Bey, bu görevi 1939 yılına kadar sürdürmüştür.⁷⁷

İbrahim Süreyya Bey, TBMM'nin kendisini feshederek dağıldığı 24 Mart 1950 tarihine kadar parlamenter faaliyetlerine devam etmiş, birçok dostunun vefatından sonra emekliye ayrılmaya karar vererek temmuz ayındaki genel seçimde milletvekilliğine adaylığını koymamıştır. Demokrat Parti'nin genel seçimi kazandığı bu dönemde, Süreyya Bey'in sağlık sorunları da başlamıştır. 1952 yılının ekim ayında kanser teşhisiyle Nişantaşı'ndaki Teşvikiye Sağlık Evi'ne yatırılmıştır. Hastanede boş oda olmadığı için arkadaşı Reşat Nuri Güntekin ile bir gece aynı odayı paylaşmış ve ertesi sabah Süreyya Bey ameliyata alınmıştır. Sağlık durumunun iyi olmadığını öğrenen Rauf Orbay, Muhittin Baha Pars, Refik Şevket İnce, Nazmi Topçuoğlu, Fuat Bulca gibi dostları tarafından ziyaret edilen⁷⁸ Süreyya Bey geçirdiği operasyonun sonucunda toparlanamamış ve kısa bir süre sonra 4 Kasım 1952'de hayata gözlerini kapatmıştır.⁷⁹

SONUÇ

İbrahim Süreyya Bey kaymakamlık görevinden istifa edip Trablusgarp Savaşına gönüllü bir nefer olarak katıldığı andan, Millî Mücadele döneminin sonuna kadar ülkesi için büyük hizmetler görmüş ve bu hizmetlerinden dolayı Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yiğit" soyadıyla şereflendirdiği örnek bir vatanseverdir. Çevresinde aydın kimliği ve iyi kalpliliği ile tanınan, sevilen İbrahim Süreyya Bey son nefesine kadar Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılâp arkadaşlarından biri olmuştur. Yapılacak inkılaplar konusunda Mustafa Kemal Atatürk'ü meclis'te olduğu gibi, meclis çatısı dışında da desteklemiştir. Örneğin, Mustafa Kemal Atatürk "Şapka Kanunu" yürürlüğe girmeden önce, başında şapkası ile Kastamonu halkına konuşma yaparken yanında İbrahim Süreyya Bey de vardır. Onun da orada olması çok doğaldır. Çünkü Mustafa Kemal Paşa daha Erzurum Kongresi sırasında kendisine bağlılığından şüphe duymadığı İbrahim Süreyya Bey'e gelecekteki planlarından bahsederken fesin yerine şapka takılacağını söylemiştir. İbrahim Süreyya Bey, TBMM'nde devrim sürecine katkıları bakımından değerlendirildiğinde, kültürel anlamda büyük bir dönüşümü öngören devrim kanunlarının ve uygulamalarının en büyük destekçisi olmuştur.

Belgeler:

BOA, DH. SAİDd... , nr: 188/214, 29/Z/1296.

BOA, DH. İ.UM. EK. ,nr:119/13, 22/C/1338.

⁷⁴ Aldan, a.g.e. , s.245-246, 248.

⁷⁵ Cahit Kayra, *Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları Dr. Mehmet Fuat Umay*, 1.b. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s.8.

⁷⁶ Makbule Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011, s.50.

⁷⁷ Uygur Kocabaşoğlu, Güven Sak, Sinan Sönmez, Funda Erkal, Özgür Gökmen, Nesim Şeker, Murat Uluğtekin, *Türkiye İş Bankası Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s.193.

⁷⁸ Yiğit, a.g.e. ,s.330-336

⁷⁹ Çankaya, a.g.e. ,s.409.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

- BOA, BEO, nr:3736/280131, 08/R1328.
 BOA, BEO, nr:3850/288745, 27/M/1329.
 BOA, BEO, nr:4289/321620, 07/B/1332.
 BOA, BEO, nr:4361/327014, 09/Ş/1333.
 BOA, İ.DH. ,nr:1517/1333/Z-44, 23/Z/1333.
 BOA, DH. İ.UM. EK. ,nr:104/48, 09/M/1335.
 BOA, DH. KMS. ,nr:45/17, 16/L/1335.
 TBMMZC, c. 4, İ.3 25.4.1336, s. 52.

KAYNAKÇA

- ALDAN, Mehmet, *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.
- ARIBURNU, Kemal, *Sivas Kongresi Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997.
- AŞKUN, Vehbi Cem, *Sivas Kongresi*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1963.
- AVŞAR, Abdülhamit, *Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü Serbest Cumhuriyet Fırkası*, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul, 2010.
- ÇANKAYA, Mücellidoğlu Ali, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, C.II, Örnek Matbaası, Ankara, 1954.
- ÇİL, Yücel, *Erzurum Kongresi'ne Katılan Delegeler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2005.
- ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C.III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- EMRENCE, Cem, *99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- ERGİN, Osman Nuri, *İstanbul Şehreminleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul, 1996.
- GOLOĞLU, Mahmut, *Milli Mücadele Tarihi I Erzurum Kongresi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- İĞDEMİR, Uluğ, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.
- KARACA, Taha Niyazi, *Meclis-i Mebusan'dan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Geçiş Sürecinde Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004.
- KAYA, Halit, *Refet Bele Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)*, Bengi Yayınları, İstanbul, 2010.
- KAYRA, Cahit, *Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları Dr. Mehmet Fuat Umay*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.
- KENDİRCİ, Hasan, *Meclis-i Mebusan'dan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Kopuş ve Süreklilikler*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2009.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/5 Spring 2013

- KOCABAŞOĞLU, Uygur, Güven Sak, Sinan Sönmez, Funda Erkal, Özgür Gökmen, Nesim Şeker, Murat Uluğtekin, *Türkiye İş Bankası Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001.
- KUTAY, Cemal, *Çerkez Ethem Dosyası*, I-II C. , Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1989.
- MENÇ, Hüseyin, *Milli Mücadele Yıllarında Amasya*, yy, Ankara, 1992.
- ORBAY, Rauf, *Siyasi Hatıralar*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2005.
- ÖNAL, Sami, Hüsrev *Gerede'nin Anıları*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- ÖZDEMİR, Zekeriya, *Balıkesir Bölgesi'nde Milli Mücadele Önderleri*, Balıkesir Belediyesi, Balıkesir, 1998.
- SARIKAYA, Makbule *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011.
- TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul. 1991.
- TUFAN, Osman, *Osman Tufan Paşa'nın Kurtuluş Savaşı Hatıraları*, Arma Yayınları, İstanbul, 1998.
- ÜNAL, Muhittin, *Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü*, Kafkas Derneği Yayınları, Ankara, 2000.
- YETKİN, Çetin, Atatürk'ün Vatana İhanetle Suçlandığı S.C.F. Olayı, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004.
- YİĞİT, Nuyan, *Atatürk'le 30 Yıl İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

